

Pirouette.

Aniel Botha. Kaapstad: Quellerie, 2012.

66 pp. ISBN: 978-0-7958-0032-0.

DOI: <http://dx.doi.org/10.4314/tvl.v49i2.20>

Die gedigte in Aniel Botha se debuutbundel *Pirouette* getuig almal van 'n sterk biologiese en psigologiese bewustheid, van 'n geteisterde maar baie begaafde menslikheid. Sy skryf hoofsaaklik selfportrette (vergelyk "Selfportret"), spieëlgedigte, blykbaar outobiografies maar tegelyk algemeen-menslik, met 'n sterk werklikheidsbelevens. Die gedig word gesien as bevrydende fenomeen in 'n dikwels pynlike, onvriendelike werklikheid.

Botha skryf 'n soort saaklike gedig, op die man af. Sy kan 'n oomblik of belewenis vasvang in 'n paar woorde, met geen omslagtigheid nie, soos "Maaltyd", 'n kort gelade gedig, van net twee strofes en kort verse.

In verskeie gevalle berus die gedigte op ander tekste, op verwysings wat maklik misgelees kan word.

Die breekbare, die asimmetriese, wrakkige en onbeholpene kom deurgaans voor. Soos 'n kosbare Noritakebord kan breek, breek die persoon self ("Aan skerwe"). Skerwe, veral van glas en ook van woorde, breek, sny, stukkend kerf is tipiese taal van Botha. *Brisé* is die gepaste titel van die eerste afdeling. Die volgende afdeling heet *Echappé*, want die gedig is helend, al is dit paradoksaal soms 'n leuen. "My brein is 'n malhuis" vertel hoe die gedig ontstaan uit die negatiewe, die anormale, en hoe verlossend dit is. Hierdie gedig is soos baie ander vol paradokse, vol tweede inhoud.

'n Mens dink by hierdie breekgedigte aan 'n mooi uitdrukking van Viktor Frankl wat gesê het as dit laagwater is, kom die koraal te voorskyn. Ek sou hier van koraalpoësie wou praat.

Die gedigte het 'n sterk en boeiende omslaan- of omsettingsvermoë. Verkleinwoorde groei uit tot grootheid. Die omsetting neem 'n hele verskeidenheid vorme aan. Woorde

bloei uit 'n wond, onkeerbaar en spontaan. Die behaaglike word omgesit in die onbehaaglike. Ander kere word die onbehaaglike of negatiewe omgesit in die positiewe, 'n soort estetiese terapie. In "Vóór jou was" kry die anorganiese en organiese dinge [bome, berge, klippe] deur die digter stem. Botha is baie gemoed met die digterlike vermoë van woorde, van gedigte en sprokies, en hierdie gedig is 'n pragtige saaklike verwoording daarvan.

Die bundel is vol ironie, en die ironie is een van die kosbaarste getuïenisse van 'n digterlike talent. Dieselfde geld vir die paradoks. Hierdie verse is "dubbelskrif" ("Spieëlskrif"), 'n baie goeie selfkarakterisering. Die ironie en paradoks is altyd dubbelskrif, spieëlskrif. In "Bome kan nie voel nie", weer 'n gedig van die seerkry, word die pynlike uitgespreek in 'n vindingryke paradoks:

en soms is dit seerder
om nié seer te kry nie.

Dat die persoonlike hier oorgedra word in 'n boom, is tipies van die ontverpersoonlikende vers. Daar is so 'n sterk onderlinge verbintenis tussen die gedigte dat sekere metafore of fraserings spontaan in verskillende gedigte korrespondeer met mekaar, amper as variërende refraine. In ander gevalle is dit werklike refraine binne dieselfde gedig, met emfatiese vermoë.

Die gedigte is vol pyn, wat soms omgesit word in die positiewe, soms nie. Wat eers kinderspeletjies was (sandkastele bou, modderkoekies bak, liefde) slaan om in die pynlike. Spel word pyn: modder word droë sand, die see breek die sandkastele en spoel bamboes uit op die strand ("Game over").

In verskeie gedigte is daar 'n vindingryke woordspel. Die metaforiese aard van verskeie gedigte kom soms reeds voor in die gedigitel. Die metafore is dikwels gehaal uit die eetsfeer, soos in "Woordvraat", waar woorde geëet word en waar gepraat word van die "slow cooker van my drome".

“My brein is ’n maag” is ’n veelseggende titel vir hierdie verse met hulle baie lyflikheid. Die herhaalde eetmotief, die motiewe van uit-skot en ontlasting, saam met die motiewe van die brein en hart, is almal setels van die vers. Die siening van “at the end of my body, my mind; at the end of my mind, my body” (’n uitspraak van Valéry) strook met die moderne opvatting in die sielkunde, filosofie, mediese wetenskap en teologie: “We are embodied beings” (Wentzel van Huyssteen, ’n teoloog-filosof), en dit gee aan Botha se gedigte ’n postmoderne timbre. “Keelvol” is nie net ’n fisieke keelvol wees van eet en stik en braak nie, braak is ook breek, en eet en braak is ook die eet en braak van woorde, van gedigte. “Lewenslank” praat van “die dun gleuf van die mond,” ’n pragtige en veelseggende beeld: lewe is afhanklik van die mond. Die heilige liggaam, die gebed, die geloof in die heilige, die verterende vagevuur is onversoenbaar (“Weigh Less”). Dit is nie gedigte wat mooi broodjies bak nie. “Stikland” teken die tragiese beeld van iemand wat nie net aan slapeloosheid, bulimie, stik van eet en drink, ensovoorts ly nie, maar ernstige psigiese pyn het.

Die paradoks van Botha se gedigte is dat die gedig van pyn vol aantreklike en veelseggende metafore is, soos die “leë notebalk voor die vensters van dié gestig” (“Inrigting”). Dit is ’n aandoenlike gedig, warm van egtheid, van werklikheidsbelevens, van psigiese breekbaarheid. “Rooi skoene” het die raak beeld van die hakke van die dansskoene wat uitroepstekens is.

Botha skryf dansende verse. “Rooi skoene” is ’n roerende gedig van ’n solodans wat ’n dans met die duiwel word, iets wat mooi is wat ontaard. Die gedig is in sy ritme ’n dans. In “En pointe” kry ons weer die dansmotief. Al dans jy as digter ’n storie sonder sin, is die dans tog sinvol. Ons as mense verstaan net nie die storie van ons dans nie. Die dansmotief staan al in die titels van die afdelings soos byvoorbeeld in die derde afdeling: *Corps de*

ballet. So is “La Loba” ’n dansende speel met name, in ’n dansende ritme! Die dans- en musiekmotief word ikonies waarneembaar in die ritme en refreine wat uitloop op doods-beendere, op die afgryslike. “La Loba” is ’n pragtige gedig, miskien die mooiste voorbeeld van die omsettingstegniek van Botha, van die behaaglike in die afskuwelike, van die onbehaaglike in die mooie, van die ironie en paradoks, want hoe afskuwelik die konsep van die gedig ook is, dit is een van die mooiste gedigte in *Pirouette* en vir my een van die beste getuienisse van Botha se digterlike vermoë en van haar aanleg om met blote verwysing gelade te praat. “Vasalisa” volg direk op “La Loba” en praat níé van die dood nie maar van die lewe. “Nautilus pompilius” en “Nautilus II” gee die omgekeerde van die pynlike en dodelike: die gefossileerde, die dooie word lewendig, besing in refreine, met die hand van die digter afgeweeg teen die tydelikheid van die mens.

Sekere gedigte is karakterstudies, “Krismis” byvoorbeeld. Die *ennui* van die gewone lewe lyk sinloos, vlot vertel in gewone praattaal, baie realisties, ’n uitstekende karakterstudie. “Jy raam en hang my” is ’n selfportret, ’n enigmatiese gesig wat jou aanstaar asof uit ’n skildery, ’n skakeling met die spiëltjiegedigte, soos daar dikwels intergedigtelike skakeling is agter beelde en metafore. Daar is ook die verlies van die eie lewe: “Grys, gryser, blind” skryf.

’n Groep gedigte gaan oor die sin en sinloosheid van die lewe, oor verlies, die dood van ’n pa, ’n broer, ander naastes of familieledes maar ook van spirituele besit. Die bestes daarvan is “Vergeet”, “Modeslaaf” en “Êrens in die skadu” met sy emfatiese refrein en die teenstelling werklikheid en droom. “Pluto” is ’n baie sterk gedig. Botha skryf diepsinnige dinge in gemaklike taal en vindingryke beelde. Sy noem die verlore pa se e-posse “daardie geraamtes van kommunikasie”. “Die dood dra toe geen sekel nie” vertel nugter maar beeld-

ryk van die naakte werklikheid wat soms weggesteek word agter metafore en beelde. Afgesien daarvan dat die bundeltitel *Pirouette* (afgelei van die Franse werkwoord *pirouetter*) verwys na die ballerina se draaibeweging op die toon van die voet, dui dit op die tweede vlak waarskynlik ook op inhoude wat weggesteek is agter beelde en metafore.

Daar is veel te sê oor hierdie bundel, wat 'n eie, oortuigende stempel dra, en dan die stempel van 'n soort gedig wat weinig voorkom in die Afrikaanse poësie. Die gevaar is alleen dat lesers te veel na die mens agter die boek gaan soek en die gedigte nie in hulle eie reg as biografies en biologies bevrydend laat praat nie.

T. T. Cloete

ttcloete@safricom.co.za

Potchefstroom